

УДК 658:640.4(045)

JEL Classification: L20, M20

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-12-01>

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

STRESS RESISTANCE OF THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE HOTEL INDUSTRY ENTERPRISE

Бівсюк І. О.

Асистент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0001-9170-0886

Iryna Vivsiuk

Assistant of the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business,
Vinnytsia Trade and Economic Institute DTEU,
Vinnytsia, Ukraine

Мінливість зовнішнього середовища, що має негативний вплив на сферу гостинності, зумовлює дослідження питання щодо ефективності використання економічного потенціалу підприємства готельного господарства. У статті запропоновано удосконалити категоріально-понятійний апарат на основі введення в науковий обіг поняття «стресостійкість економічного потенціалу підприємства готельного господарства» як процес адаптування діяльності підприємства до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, що дозволяє зберігати та стабілізувати свої позиції на ринку без суттєвих економічних втрат. Встановлено структурні елементи стресостійкості економічного потенціалу (фінансова, операційна та репутаційна стресостійкості), що відображають вплив внутрішніх та зовнішніх чинників впливу на діяльність підприємств. Запропоновано методiku оцінювання стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства та визначено показники-індикатори, що надають кількісну характеристику кожній складовій стресостійкості, на основі яких можна встановити рівень стресостійкості: високий, середній та низький.
Ключові слова: гостинність; економічний потенціал; готельний бізнес; криза; стресостійкість.

Over the last three decades of the world history of the development of the hotel industry, several crises can be singled out, which caused a decrease in international tourist arrivals and destabilizing processes in the international hotel and tourism business. The activity of the hotel industry was reduced by 3/4 due to the spread of the coronavirus crisis in 2020, global quarantine, significant travel restrictions and a significant drop in demand, which made it impossible for the establishments to operate. At the beginning of 2022, during the full-scale invasion of the aggressor on the territory of Ukraine, the hotel business collapsed by 90%, which prompts the search for stabilization of their activities in new crisis conditions. Therefore, the activity of hospitality industry enterprises is quite sensitive to the variability of the external environment, which determines the scientific complexity of this issue for the organization of effective management of economic potential. The article proposes to improve the categorical and conceptual apparatus on the basis of the introduction into scientific circulation of the concept of "stress resistance of the economic potential of the hotel business enterprise" as a process of adapting the enterprise's activity to the influence of external and internal factors, which allows maintaining and stabilizing its position on the market without significant economic losses. The structural elements of stress resistance of the economic potential (financial, operational and reputational stress resistance) have been established, reflecting the influence of internal and external factors influencing the activities of enterprises. The methodology for assessing the stress resistance of the economic potential of the hotel industry enterprise is proposed and the indicators that provide a quantitative characteristic of each component of stress resistance, on the basis of which it is possible to establish the level of stress resistance: high (0,671; 1 або + ∞), medium (0,271; 0,67] and low (- ∞; 0,27], are defined. Determining the level of stress resistance of the hotel enterprise's economic potential will make it possible to assess the state of the economic potential and the effectiveness of its use for further proposals regarding the enterprise's activities.
Key words: hospitality; economic potential; hotel business; crisis; stress resistance.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. За останні три десятиліття світової історії розвитку готельного господарства можна виділити кілька криз, які

спричинили зниження міжнародних туристичних прибуттів і дестабілізуючі процеси в міжнародному готельно-туристичному бізнесі. Діяльність закладів готельного господарства скоротилася на 3/4 через поширення коронавірусної кризи

у 2020 році, глобальний карантин, значні обмеження на подорожі та значне падіння попиту, що унеможливило роботу закладів. На початок 2022 року під час повномасштабного вторгнення агресора на територію України готельний бізнес обвалився на 90%, що спонукає пошуків стабілізації їх діяльності в нових кризових умовах.

Тож, діяльність підприємств індустрії гостинності є досить чутливою до мінливості зовнішнього середовища, що зумовлює наукоємність даного питання для організації ефективного управління економічним потенціалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз досліджень та публікацій з економіки та менеджменту у сфері гостинності показав, що за останні роки проблема вдосконалення методів дослідження діяльності підприємств готельного господарства викликала значний інтерес у науковців. У праці Бойко М. Г., Бовш Л. А., Охріменко А. Г. [2] розглядається питання кризової стійкості готельно-ресторанного бізнесу як складових туристичної системи в умовах воєнного стану, проте не визначено методичні засади оцінювання поточного стану діяльності підприємств готельного господарства.

У статті Мазаракі А. А. та Зубко Т. Л. [5] розглядається питання оцінювання стабільності компаній як основу їх економічної безпеки з урахуванням показників платоспроможності та фінансової стійкості для виробничо-торговельних компаній, проте даний механізм оцінки не може бути застосований до підприємств сфери гостинності. В дослідженні акцент спрямований на фінансову компоненту потенціалу підприємства, що не включає аналіз інших структурних елементів.

Група вчених Гуменюк, В., Казюка, Н., Маланюк, Т., Вівсюк, І., та Бетлей, А. [10] у своїй праці досліджують масштаби й особливості впливу чинників кризи Covid-19, що спричинили затяжні дестабілізаційні процеси в міжнародному готельно-туристичному бізнесі та надають рекомендації, спрямовані на розвиток методологічних засад антикризового управління у сфері послуг міжнародного туризму та гостинності, що не містить аналітичної складової для дослідження ефективності функціонування підприємства готельного господарства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема розроблення інструментарію та методики оцінювання рівня стресостійкості економічного потенціалу підприємств готельного господарства ще не знайшла достатнього відображення у наукових дослідженнях, яка б враховувала не тільки кількісні

характеристики, але й якісні, які б за допомогою системи показників-індикаторів відображали стан економічного потенціалу підприємства готельного господарства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розроблення методичного інструментарію оцінювання стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства задля визначення рівня стресостійкості та шляхів адаптації та стабілізації діяльності готельного підприємства на ринку під час кризових явищ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо будь-яке підприємство розглядати як суцільний організм, який функціонує завдяки взаємопов'язаним системами, тоді доцільно його порівняти з організмом людини. Ефективна діяльність людського організму базується на збалансованості та взаємопов'язаності систем тіла як цілісної структури, в якій «хвороба» одного елемента спричиняє дисфункцію всього організму. Поняття «стресостійкість» розглядається, зокрема, у медичному аспекті. Іноземні та національні вчені дають різні трактування цьому поняттю, що наведено у таблиці 1.

Аналізуючи визначення медичного поняття «стресостійкість», можна виокремити основні компоненти (здатність, результат, процес адаптації, характеристика, властивість), що допомагають подолати та протистояти труднощам, негараздам, негативного впливу стресогенним факторам тощо.

Зважаючи на вищенаведені поняття медичного терміну «стресостійкість» та основні її компоненти, можна провести паралелі до діяльності підприємства, особливо, готельного господарства. Зокрема, звернути увагу на те, що необхідно наладити взаємозв'язок функціонування складових економічного потенціалу діяльності підприємства задля отримання статусу «високої стресостійкості» під час надзвичайних та кризових факторів.

Мінливість зовнішнього середовища, що має вплив на динаміку функціонування та сферу діяльності підприємств вважаємо доцільним, ввести в науковий обіг положення про стан економічного потенціалу підприємства, зокрема, термін «стресостійкість економічного потенціалу готельного підприємства».

Економічна адаптація для підприємств готельного господарства дозволить цим закладам мінімальні терміни та за найменших економічних втрат модернізувати процес своєї діяльності. На основі цих дій для споживачів не відбудеться підвищення цінової політики послуг, погіршення сервісу та втрати трудових ресурсів. Таким чином, стресостійкість економічного потенціалу підприємства готельного господарства – це злагоджений процес адаптування діяльності підпри-

емства до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, що дозволяє зберігати та стабілізувати свої позиції на ринку без суттєвих економічних втрат (рис. 1).

Таблиця 1

Підходи до трактування сутності поняття «стресостійкість»

Автори	Трактування	Основні компоненти
Корольчук В.	Структурно-функціональна, динамічна, інтегративна властивість особистості, результат трансактного процесу зіткнення індивіда зі стресогенним фактором, що включає процес саморегуляції, когнітивну репрезентацію, об'єктивну характеристику ситуації та вимоги до особистості.	Властивість
Дж. Блок	Індивідуальна характеристика, риса особистості, що захищає від негараздів життя та запобігає розвитку психічних розладів внаслідок психотравматизації; містить у собі набір таких характеристик, як гнучкість, спритність, винахідливість та міцність характеру, а також гнучкість функціонування в різних зовнішніх умовах.	Характеристика
Мастен А.	Динамічний процес, в якому позитивна адаптація відбувається в умовах негараздів. У цьому розумінні стресостійкість концептуалізується як безперервний, активний процес появи нових сил і ресурсів адаптації й відновлення, який має не-рівномірну динаміку в умовах виникнення нових ризиків.	Процес адаптації
Мозговий В. І.	Виділяє чотири основних типи концептуалізації стресостійкості особистості, при яких вона розглядається як результат: 1) адекватних захисних процесів та долаючих стратегій; 2) адаптивних когніцій; 3) специфічних особистісних утворень; 4) пошукової активності.	Результат
	Основну увагу вчений акцентує на психологічних прийомах і формах поведінки, за допомогою яких людина справляється із труднощами, незважаючи на наявність важких переживань.	
Мигаль Г., Протасенко О.	Здатність людини протистояти негативному впливу стрес-факторів, зумовлену індивідуальним комплексом вроджених та набутих психологічних і фізіологічних властивостей і процесів.	Здатність

Джерело: узагальнено за [1, 3, 4, 6, 7]

Стресостійкість економічного потенціалу підприємства готельного господарства розглядаємо як здатність підприємства готельного господарства витримувати труднощі, кризи, протистояти економічним проблемам та несприятливим факторам без суттєвого впливу на його фінансову стійкість, функціонування та здатність забезпечу-

вати прибуток і задовольняти потреби клієнтів у нестабільних умовах.

Відображення стресостійкості економічного потенціалу полягає в репутаційній стресостійкості, фінансовій та операційній, як елементів структури. На рис. 2 наведено складові стресостійкості економічного потенціалу готельного підприємства.

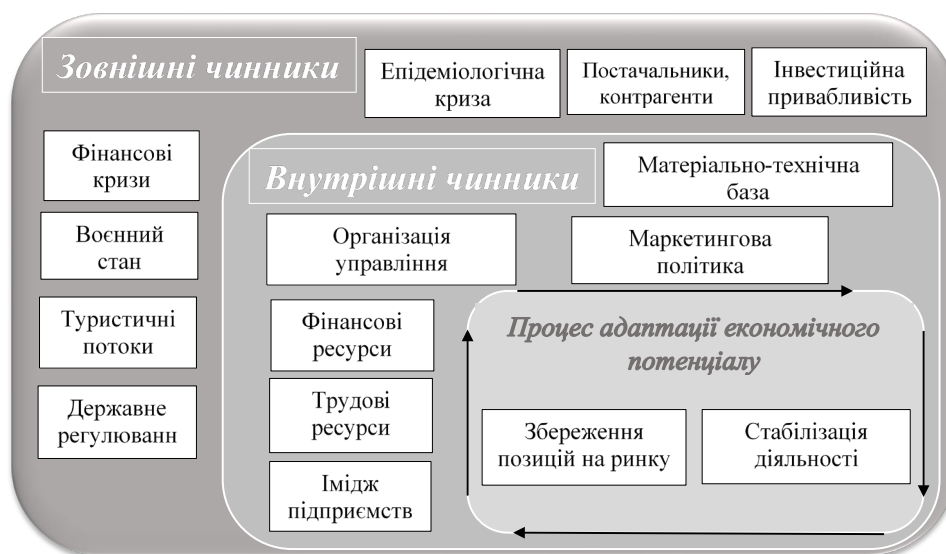

Рис. 1. Відображення стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Структура стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства

Джерело: розроблено автором

Як зазначено на рис. 2 стресостійкість економічного потенціалу виражається симбіозом трьох видів стресостійкості: фінансова, операційна та репутаційна.

Фінансова стресостійкість є важливою складовою стресостійкості економічного потенціалу, оскільки вона є найбільш вагомою в його структурі і дозволяє оцінити рівень фінансової стійкості, стабільності та незалежності підприємства готельного господарства.

Операційна стресостійкість підприємства готельного господарства виражається в інтегральному показнику, який відображає поточний (операційний) рівень його діяльності та ефективність управління економічним потенціалом.

Репутаційна стресостійкість визначається за допомогою проведення бальної оцінки експертним методом, що відображає реальну позицію підприємства на ринку готельних послуг, рівень та якість обслуговування, вплив репутації та бренду на стосунки з клієнтами, партнерами, конкурентами та іншими стейкхолдерами, здатність підприємства відновити довіру після кризових подій, його місцерозташування, цінова політика, застосування інноваційних технологій, рівень безпеки, забезпечення матеріально-технічною базою для надання якісних готельних послуг, як основних, так і додаткових.

Показники-індикатори, за якими обчислюватимуться складові стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства для кількісного їх вираження, наведено у таблиці 2.

Оскільки рівень стресостійкості економічного потенціалу готельного підприємства є симбіозом визначених складових та встановлено показники-індикатори, що їх характеризують, пропонуємо методику для його обчислення, алгоритм якої наведено на рис. 3.

Таким чином, першим етапом методики є визначення складових стресостійкості економічного потенціалу готельного підприємства, що є найвагомими у відображенні рівня економічного потенціалу, ефективності його управління, позицій на ринку, рівня конкурентоспроможності, іміджу на ринку серед споживачів, конкурентів тощо.

Другий етап – обчислення економіко-математичних показників-індикаторів, що характеризують складові стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства. Операційна стресостійкість (O_c) відображена в інтегральному показнику, який базується на розрахунку п'яти складових (фінансової, кадрової, виробничо-експлуатаційної, маркетингової та репутаційної) і рівня економічного потенціалу готельного підприємства.

Репутаційна стресостійкість економічного потенціалу (P_c) обчислюється за допомогою методу експертних оцінок на основі бальних характеристик шляхом проведення польового дослідження за наступними показниками: місцерозташування (зручність, доступність); матеріально-технічне устаткування (наявність сучасного ремонту, обладнання, зручних меблів, якісна номенклатура); основні послуги (якісне, комфортне та за-

тишне надання послуг тимчасового розміщення та харчування); додаткові послуги (забезпечення додатковими послугами відповідно до категорії готелю); рівень обслуговування (кваліфікований персонал, мобільність, місія функціонування закладу тощо); цінова політика (відповідність «ціна-якість» для запропонованих послуг в готелі); рівень безпеки (збереження особистих даних гостей, цифрова безпека, епідеміологічний за-

хист, наявність укриття у воєнний період); інноваційні технології (застосування додатків для інформування гостей, бронювання, реєстрації та покращення процесу надання послуг, застосування автоматичних систем управління). Оцінка за показниками відбувається по 5-бальній шкалі, визначається середньоарифметичне значення отриманих результатів та коефіцієнт рівня репутаційної стресостійкості (1).

Таблиця 2

Показники-індикатори складових стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства

Назва показника	Формула розрахунку*	Оптимальне значення	Характеристика показника
Фінансова стресостійкість			
Інтегральний показник фінансової стресостійкості	$\Phi_c = \sqrt[3]{K_{\text{фін.ст.}} \cdot K_{\text{фін.стаб.}} \cdot K_{\text{фін.нез.}}}$	0,57-0,93	Індикатор, що характеризує потенціал для зростання компанії, збільшення частки ринку, збільшення обсягу продажів, підвищення ефективності діяльності.
Операційна стресостійкість			
Інтегральний показник операційної стресостійкості	$O_c = \sum_{k=1}^5 I_k \times \beta_k$	збільшення, наближення до 1	Індикатор, який показує здатність підприємства до оптимізації сукупності ресурсів і можливостей для ефективного функціонування підприємства, досягнення економічної мети та підвищення конкурентоспроможності на ринку.
Репутаційна стресостійкість			
Інтегральний показник репутаційної стресостійкості	Визначається експертним шляхом	збільшення, наближення до 1	Індикатор, який аналізує реальну позицію підприємства на ринку готельних послуг, рівень та якість обслуговування, вплив репутації та бренду на стосунки з клієнтами, партнерами, конкурентами та іншими стейкхолдерами, здатність підприємства відновити довіру після кризових подій, його місцерозташування, цінова політика, застосування інноваційних технологій, рівень безпеки.

* VK – власний капітал; $ДЗоб$ – довгострокові зобов'язання; $КЗоб$ – короткострокові зобов'язання; $Б$ – сума пасивів (баланс)

Джерело: складено автором за [8; 9]

$$P_c = \left(\frac{a_1 + a_2 + \dots + a_n}{n} \right) / 5, \quad (1)$$

де a – значення показника репутаційної стресостійкості.

Фінансова складова обчислюється як інтегральний показник за формулою 2, що включає три показники, які відображають наявність власного капіталу, стан довгострокових та короткострокових зобов'язань, суму пасивів (баланс). Оскільки показники фінансовою стресостійкості є рівнозначними, то вагові коефіцієнти не визначалися.

$$\Phi_c = \sqrt[3]{K_{\text{фін.ст.}} \cdot K_{\text{фін.стаб.}} \cdot K_{\text{фін.нез.}}}, \quad (2)$$

де $K_{\text{фін.ст.}}$ – коефіцієнт фінансової стійкості;
 $K_{\text{фін.стаб.}}$ – коефіцієнт фінансової стабільності;
 $K_{\text{фін.нез.}}$ – коефіцієнт фінансової незалежності.
 Третім етапом є визначення інтегрального показника оцінки рівня стресостійкості економіч-

ного потенціалу підприємства готельного господарства за формулою 3:

$$R_{\text{ст}} = \sqrt[3]{\Phi_c \cdot O_c \cdot P_c} \quad (3)$$

Завершальним етапом запропонованої методики є визначення типу стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства.

Рівень стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства можна відобразити в точці біфуркації, яка показуватиме як врівноважений стан економічного потенціалу підприємства готельного господарства (високий рівень стресостійкості), так і його стан під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (низький або середній рівень стресостійкості). Градація рівня показника стресостійкості економічного потенціалу відбувається згідно нормального розподілу за розрахунками були визначені межі шкали, зокрема:

- низький рівень ($-\infty$; 0,27] – збиткова діяльність готельного підприємства, відсутність власних коштів для формування запасів, висока частка заборгованості перед кредиторами, низький рівень організації управлінських процесів, низький рівень частки на ринку тощо;

- середній (0,271; 0,67] – задовільна матеріально-технічна база, наявність технічних засобів для надання послуг, середній рівень іміджу закладу, прибуткова діяльність підприємства, достатній рівень спроможності закладу погасити всю заборгованість і продовжити діяльність, достатній

рівень власних оборотних коштів для формування запасів підприємства; ефективне управління персоналом тощо; достатній рівень іміджу закладу; підприємство є конкурентоспроможним;

- високий (0,671; 1 або $+\infty$) – високий рівень рентабельності, можливість створення запасів підприємства для подальшого реінвестування та впровадження інновацій, встановлений чіткий порядок в організаційній системі управлінні, встановлені місія та цілі діяльності закладу, високий рівень іміджу закладу на макrorівні, займає високу частку на ринку.

Рис. 3. Методика оцінювання стресостійкості економічного потенціалу готельного підприємства

Джерело: сформовано автором

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Стресостійкість економічного потенціалу підприємства готельного господарства залежить від забезпечення фінансової, операційної та репутаційної стресостійкості, як найважливіших елементів структури економічного потенціалу. Розроблений алгоритм визначення рівня стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства, який ґрунтується на системі показників, що кількісно характеризують кожен елемент стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства, дозволяє моделювати різні сценарії кризових ситуацій та визначати вплив кожного із них на діяльність підприємства готельного господарства.

стікості економічного потенціалу підприємства готельного господарства, який ґрунтується на системі показників, що кількісно характеризують кожен елемент стресостійкості економічного потенціалу підприємства готельного господарства, дозволяє моделювати різні сценарії кризових ситуацій та визначати вплив кожного із них на діяльність підприємства готельного господарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Block, J. H., & Block, J. (1980). The role of ego-control and ego resiliency in the organization of behavior. *Minnesota Symposium on Child Psychology*. Erlbaum; Hillsdale; NJ, 13, 39–101.

2. Boyko, M., Bovsh, L., & Okhrimenko, A. (2022). Kryzova stiiikist turystychnoho biznesu v umovakh voiennoho stanu [Crisis stability of tourism business in the conditions of martial law]. *Tovary i rynky – Commodities and markets*, 42 (2), 31–47. doi: [https://doi.org/10.31617/2.2022\(42\)03](https://doi.org/10.31617/2.2022(42)03) [in Ukrainian].
3. Korolchuk, V. (2009). Psykholohiia stresostiikosti osobystosti [Psychology of personality stress resistance]. Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
4. Masten, A.S. (1994). Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity. *Educational resilience in inner city America: Challenges and prospects*, 18, 3–25.
5. Mazaraki, A., & Zubko, T. (2022). Stability of production and trading companies considering their economic security. *Problems and Perspectives in Management*, 20 (1), 445–458. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.36](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.36).
6. Mozghovyi, V. I. (2006). Osobystisnyi symptomokompleks stresostiikosti / stresovrazlyvosti u viiskovosluzhbovtziv sluzhby pravoporiadku [Personal symptom complex of stress resistance / stress vulnerability in law enforcement officers]. Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
7. Myhal, G. V., Protasenko, O. F. (2008). Stresostiikist liudyny-operatora. Metody pidvyshchennia stresostiikosti [Stress resistance of a human operator. Methods of increasing stress resistance]. *Vidkryti informatsiini ta kompiuterni intehrovani tekhnolohii – Open information and computer integrated technologies* (Vols. 1–2). (Vol. 1, pp. 248–252). Kharkiv: KhAI. Retrieved from <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/4471/Migal.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
8. Slovnyk ekonomichnykh pokaznykiv [Dictionary of economic indicators]. *AnalizUA: vebsait – AnalizUA: website*. Retrieved from <https://analizua.com/slovník-ekonomichnykh-terminiv> [in Ukrainian].
9. Roskladka, N., & Vivsiuk, I. (2021). Metodychni pidkhody do otsiniuvannia ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva hotelnoho hospodarstva [Methodical approaches to assessing the economic potential of a hotel business]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-19> [in Ukrainian].
10. Humeniuk, V., Kaziuka, N., Malaniuk, T., Vivsiuk, I., & Betlej, A. (2022). International hotel and tourism business: anti-crisis management aspects. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky – Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 1 (42), 493–501. doi: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.42.2022.3738>.